

Научна статия

DOI: 10.17748/2686-8814-2022-4-5-32-49

УДК 394

**КРЪГОВРАТЪТ НА ЖИВОТА В ЖИВОТООПИСАНИЕТО
НА ДИМО СМЯДОВСКИ /1860-1939/****Росица Жечкова Ангелова**

доктор на науките, професор,

Шуменски университет "Епископ Константин Преславски

Шумен, Република България

rosi_angelova@abv.bg

Анотация. Историческият наратив представя личността и спомените на Димо Смядовски /1860-1939/. През XIX нуждата от светска и по-висока образование е повсеместна. Настъпилите обществено-икономически промени в българските земи, промените в Османската империя и възможностите за добиване на образование в рамките на Османската империя и/или извън нея променят хоризонта на младите хора. Българите опознават нови светове. Само за няколко години гръцката образование, френските образователни структури, османските учебни заведения и накрая американските мъжки и девически училища привличат млади хора от различни краища на българските земи.

Един от младежите, завършили Робърт колеж е Димо Смядовски. Насъбрал опит и години, той оставя своите животописни бележки, които днес се съхраняват в Държавен архив Русе. Тяхното публикуване е ценен извор за пътя на мнозина младежи от 19 в., тръгнали да търсят по-високата образование и реализация в Третата българска държава. Затова сме подбрали една част от тях, обхващаща периода до Сръбско-българската война от 1885 г., учението на Димо Смядовски, живота в Шумен и София, както и желанието да завърши Робърт колеж.

Спомените, които оставя Д. Смядовски са ценен извор за просветното движение по българските земи в края на 19 и началото на 20 век. Те уплътняват информацията за учителите, дисциплините, които водят, както и пътят на много българи

по получаването на високо знание и обща култура. Двата се сведения за първите следосвобожденски години на Третата българска държава, грамотността, която получава в родния си град Шумен, перипетиите докато стигне до желанието Робърт колеж.

Ключови думи: спомени, извор, образование, Робърт колеж, Трета българска държава

За цитиране: Ангелова Р. Ж. Кръговратът на живота в животоописанието на Димо Смядовски /1860-1939/. // Культурный ландшафт регионов. 2022. Том. 4. № 5. с. 32-49. (статия на български език).
DOI: 10.17748/2686-8814-2022-4-5-32-49

Original article

THE CIRCLE OF LIFE IN THE BIOGRAPHY OF DIMO SMYADOVSKY /1860-1939/

Rositsa Zh. Angelova

Doctor of Sciences, Professor,

Shumen University "Bishop Konstantin Preslavsky

Shumen, Republic of Bulgaria

rosi_angelova@abv.bg

Abstract. The historical narrative presents the personality and memories of Dimo Smyadovski /1860-1939/. In the 19th century, the need for secular and higher education was ubiquitous. The socio-economic changes that have occurred in the Bulgarian lands, the changes in the Ottoman Empire and the opportunities for obtaining education within the Ottoman Empire and/or outside it are changing the horizon of young people. Bulgarians get to know new worlds. In just a few years, Greek education, French educational structures, Ottoman educational institutions, and finally American boys' and girls' schools attracted young people from different parts of the Bulgarian lands.

One of the young people who graduated from Robert College is Dimo Smyadovski. Having accumulated experience and years, he left his biographical notes, which today are kept in the Ruse State Archives. Their publication is a valuable source for the path of many young people from the 19th century, who set out to seek higher education and

realization in the Third Bulgarian State. Therefore, we have selected a part of them, covering the period up to the Serbo-Bulgarian war of 1885, the teachings of Dimo Smyadovski, life in Shumen and Sofia, as well as the desire for Robert to graduate from college. The memories left by D. Smyadovski are a valuable source for the enlightenment movement in the Bulgarian lands at the end of the 19th and the beginning of the 20th century. They condense information about the teachers, the disciplines they lead, as well as the path of many Bulgarians in obtaining high knowledge and common culture. The two talk about the first post-liberation years of the Third Bulgarian State, the literacy he received in his hometown of Shumen, the vicissitudes until he got to the desired Robert College.

Keywords: memories, sourcing, education, Robert College, Third Bulgarian State

For citation: Angelova R.Zh. The Circle of Life in the Biography of Dimo Smyadovsky (1860-1939). *Cultural landscape of the regions*. 2022. Vol. 4. № 5. P. 32-49. (in Bulgarian).

DOI: 10.17748/2686-8814-2022-4-5-32-49

Научная статья

КРУГ ЖИЗНИ В БИОГРАФИИ ДИМО СМЯДОВСКОГО (1860–1939)

Росица Жечкова Ангелова

доктор философии, профессор,

Шуменский университет имени епископа Константина Преславского

г. Шумен, Республика Болгария

rosi_angelova@abv.bg

Аннотация. В историческом повествовании представлены личность и воспоминания Димо Смядовского (1860–1939). В XIX в. потребность в светском и высшем образовании была повсеместной. Социальные и экономические преобразования на болгарской земле, изменения в Османской империи и возможности получения в ней и за ее пределами образования расширили горизонты молодых людей. Болгары осваивают новые миры. Всего за несколько лет греческое классическое образование, французские образовательные учреждения, османские учебные заведения и наконец американские мужские и женские школы привлекают молодежь из разных уголков болгарских земель. Одним из таких

молодых людей, окончивших колледж Роберта, был Димо Смядовский. На склоне лет он оставил свои биографические заметки, которые сейчас хранятся в Государственном архиве в Русе. Их публикация является ценным источником, свидетельствующим о судьбах многих молодых людей XIX века, пустившихся на поиски достойного высшего образования и реализации в Третьем болгарском государстве. Таким образом, мы сделали из них подборку, охватывающую период вплоть до сербско-болгарской войны 1885 г. и включающую историю обучения Димо Смядовского, особенно в колледже Роберта, и его жизни в Шумене и Софии.

Мемуары, оставленные Д. Смядовским, являются ценным источником по просветительскому движению в болгарских землях в конце XIX – начале XX в. В них запечатлена информация о преподавателях, дисциплинах, которые они вели, и судьбах многих болгар, стремившихся овладеть глубокими знаниями и общей культурой. Они рассказывают о первых годах Третьего болгарского государства после освобождения, об образовании, полученном в родном городе Шумене, и о превратностях поступления в желанный колледж Роберта.

Ключевые слова: мемуары, поиск, образование, Роберт Колледж, Третье болгарское государство

Для цитирования: Ангелова Р. Ж. Круг жизни в биографии Димо Смядовского (1860–1939). // Культурный ландшафт регионов 2022. Том. 4. № 5. с. 32-49. (статья на болгарском языке)

DOI: 10.17748/2686-8814-2022-4-5-32-49

През XIX нуждата от светска и по-висока образованост е повсеместна. Настъпилите обществено-икономически промени в българските земи, промените в Османската империя и възможностите за добиване на образование в рамките на Османската империя и/или извън нея променят хоризонта на младите хора. Българите опознават нови светове. Само за няколко години гръцката образованост, френските образователни структури, османските учебни заведения и накрая американските мъжки и девически училища привличат млади хора от различни краища на българските земи. Един от младежите, завършили Робърт колеж е Димо Смядовски. Насъбрал опит и години, той оставя своите животописни бележки, които днес се съхраняват в Държавен архив Русе. Тяхното публикуване е ценен извор за пътя на мнозина младежи от 19 в., тръгнали да търсят

по-високата образованост и реализация в Третата българска държава. Затова сме подбрали една част от тях, обхващаща периода до Сръбско-българската война от 1885 г., учението на Димо Смядовски, живота в Шумен и София, както и желанието да завърши Робърт колеж.

Кой е Димо Смядовски? Димо Петров Димов-Смядовски расте в задръжно многодетно семейство. Баща му Петър Смядовски (1845 – 1928) е роден в с. Байрям дере, дн. Веселиново, община Смядово. До 12-13 годишна възраст Петър помага на родителите си в овчарлъка. През 1840 г. той напуска родното село и работи като слуга на поп Константин в с. Дивдядово с условие той да го учи на четмо и писмо. Усвоил четенето и писането, той се връща в родното си село и започва да работи при закупчици на добитък за нуждите на турската армия. Едва двадесетгодишен започва самостоятелен бизнес, като отваря хотел и дюкян. По това време се жени за мома Христолина от Лозенград. От този брак има трима синове и две дъщери – Димо, Атанас, Михаил, София и Тодорица. [8, 9] Димо пък твърди, че са седем деца.

През 1866 г. П. Димов със семейството си се премества в Шумен, където започва търговия с манифактурни стоки. През 1873 г., при раждането на последното им дете, съпругата Калина (или Христолина) умира. Заради децата П. Димов се жени втори път – този път за Василка Пенчева, дъщеря на абаджия, дошъл в Шумен от Бабадаг, Северна Добруджа. От брака на Петър и Василка се ражда Стефан. С преместването в Шумен идва и фамилията Смядовски. Синът Стефан, след като завършва шуменската гимназия, за кратко учи в Женева, Швейцария, но се дипломира като медик в Лион, Франция. [7,8]

Димо Смядовски е роден на 1 август 1860 г. в Смядово. Той е второто от седемте деца. Още като малък семейството се премества да живее в Шумен, където бащата се нарежда сред първите търговци и често пътува за стока в Цариград, а вече е построил и голяма двуетажна къща.

Едва на шест години Димо е записан да учи в Долномахлянското взаимно училище, където негов учител е Илия Р. Блъсков. В класното училище пък знания получава от Панайот Волон, П. Горбанов и Добри Войников. Учи до 1877 г., когато затварят училището. За кратко помага на баща си в дюкяна.

Веднага след Освобождението Димо започва работа като писар в Шуменския окръжен съд. Скоро напуска както работата си, така и Шумен. Установява се в гр. Русе, където започва работа като телеграфист. Само след четири месеца е преместен в София. Несправедливо наказан на 1 март 1880 г., той вече е в Самоков. Митарствата по градове и служби не удовлетворяват Д. Смядовски и той решава да продължи образованието си в Робърт колеж. [3] За това допринася престоя му в Самоков, където се запознава с учител от протестантското училище и редовно посещава неделните служби. Тъй като баща му не отговаря на писма-

та, в които му съобщава желанието си да продължи образованието си в Цариград, Димо Петров използва малка хитрина. Изпраща телеграма на баща си, че се е записал в Македонската организация и заминава за Македония. Веднага получава отговор, че ще бъде пратен да се учи в Робърт колеж. В този момент той решава и променя фамилията на баща си, а и той започва да се подписва вместо Димо Петров, Димо Смядовски.

В края на месец август 1880 г. Димо отпътува за колежа със своя роднина и съгражданин Гани Джебаров. Негов съученик и приятел става Стефан Киров от Стара Загора, който учи в колежа в периода 1880-1885 г. Киров обаче продължава образованието си в Белгия и става професор по право, ректор на Софийския университет.

Димо учи в Робърт колеж в периода 1880 – 1886 г. По английски език му преподава Ст. Панаретов. Първите месеци в колежа е трудно за младежа. Повъзрастните младежи са настанени в обща спалня и в началото нарушават дисциплината в колежа. [2,17-21]

Престоят на Д. Смядовски в Цариград съвпада с важни моменти от българската история. На 6 септември 1885 г. се извършва Съединението на Княжество България и Източна Румелия. Започва дълга и сложна дипломатическа защита. В навечерието на акта българският княз е на маневри в Шумен. Тук още той нарежда на запасните войници и офицери, свикани в лагера за маневри, да не се разпускат и да имат готовност за участие в бойни действия. На 9/21 септември, съпроводен от Втори конен шуменски полк, княз Александър тържествено влиза в Пловдив като княз на съединена България. Обявеното на 6 септември Съединение, както и мобилизацията на армията на същия ден, променят живота на българите от мирна към бойна посока за отбрана и защита на обединена България от евентуална турска агресия. При мобилизацията на 6 септември 1885 г. по различни причини, както в цялата страна, така и в Шумен, извън войската остават младежи, които под напора на своя патриотизъм, настояват да бъдат приети и изпратени на фронта като доброволци. Въпреки пълното с неизвестности и трудности време колежаните от града тръгват към турската столица. Някои тях като Гани Б. Ганев (първа година) и Коста В. Дюгмеджиев (първа година) се канят да прекратят за първи път прага на елитното училище. Други като Васил и Иван Карамихайлови, Иван Т. Кърджиев, Ан. Петков, Христо Т. Попов и Д. Смядовски за пореден път ще влязат в класните стаи. Погледът и мислите им обаче са обърнати на запад, където се води Сръбско-българската война. Там са техните приятели, роднини, техните съграждани. Съпричастни към род и Родина, българчетата в колежа събират 60-70 наполеона, за да подпомогнат дейността на Червения кръст в София. С парите те изпращат лекарства и превързочни материали в помощ на болните и ранените. Сред българите има и такива, които

напускат колежа, за да участват във войната като доброволци. Само няколко месеца по-късно те се завръщат на училищната скамейка. Сред тях е Димо Смядовски. [5, 278; 10,178]

Димо Смядовски се дипломира през 1886 г. Завръща се в Русе и избира учителската професия. В Русенската мъжка гимназия „Княз Борис” Д. Смядовски преподава българска и църковна история и география в периода 1887 – 1900. Скоро се задомиява. През есента на 1888 г. той се жени за Тодорка Друмева от известната русенска фамилия Малчеви. През 1919 г. Тодорка Смядовска умира и той се жени втори път за Екатерина (Кина) Ганчева Къосева.[6]

Неудобен за властимащите, Д. Смядовски е принуден да напусне Русе и да преподава по една година в Габровската мъжка гимназия и в Мъжката гимназия в Търново. След като се завръща в Русе, е учител в Девическата гимназия.

През 1910 г. е преместен в София, където учителства в Седма софийска прогимназия до своето пенсиониране през 1919 г. Остава в столицата и работи като главен инспектор в Кооперативно застрахователно дружество „Мир”. Едва през 1925 г. се завръща при семейството си в Русе и продължава да работи в сферата на застраховането като инспектор в застрахователните дружества „Балкан”, „Европа” и „Сокол” . [4]

Смядовски откликва на повика за събиране на исторически материали и публикува на теми, свързани с историята на гр. Русе и просветното движение в града. През 1888 г. той заедно с колегите си Иван Йонков и Трифон Ц. Трифонов иницират издаването на ново списание в крайдунаския град. Скоро оформят и редакционен състав, като освен тримата в него влизат още М. Москов и Георги Кирков (Майстора). Първият брой на списание „Развитие” излиза на 15 април 1888 г. Печата се в печатницата на Стоян Ив. Роглев. За съжаление, излиза само в рамките на същата година. Владеещ перфектно английски език, Смядовски превежда учебника „Тригонометрия по земеделие”, отпечатан през 1892 г. в печатницата на Димитър Дробняк.

Димо Смядовски заболява от астма през 1939 г. Умира на 4 декември 1944 г. в Русе. [1,157]

Спомените, които оставя Д. Смядовски са ценен извор за просветното движение по българските земи в края на 19 и началото на 20 век. Те уплътняват информацията за учителите, дисциплините, които водят, както и пътят на много българи по получаването на високо знание и обща култура. Двата се сведения за първите следосвободенски години на Третата българска държава, грамотността, която получава в родния си град Шумен, перипетиите докато стигне до желанния Робърт колеж.

* * *

„Животоописанието на Димо П. Смядовски**Н.П. С. Г.**

Учители в Долномахлянското училище: Илия Блъсков, Даскал Станю, Тодор Байчев (свещеник)

Учители в Главното училище: Никола Бацаров, Стефан Дерибеев – бълг.език и старобългарски и чер. , Петко Вълнаров Закон божи, Владигеров естествена история, Тодор Джебаров физика и математика, Харалан Ангелов български език, Димитър Константинов френски език, Дядо Добри турски език (съратник на Иларион Макариополски, Петър Енчев география, Панайот Волов руски език и история, Петко Горбанов аритметика, Емин Ходжа по турски език, но той не можа да стои много, добри Войников българска история, Илия Димитриев преподавател по книговодство. , Рачко Рачев педагогика, Ронже (Колман) учител по чертане и гимнастика. По негово нареждане се направиха гимнастически уреди: люлки, пръти за прескачане, железни топки за, хоризонтални пръти за въртене и топки, отвесна стълба и наведена стълба.

Н.П. С. Г.**Животоописание на Димо Петров Смядовски**

Роден съм на 1 август ст.ст. 1860 г. в чисто българското подбалканско село Смядово, Преславска околия, Шуменски окръг. Баща Петър, от с. Байрям дере, 8 км на юг с. Смядово и майка Христолина от гр. Лозенград (Къркклисе). Баща ми като навършил 12 годишна възраст, дядо ми го завел в Шумен и го условил чирак при кръчмаря Петър Данев, баща на бившия министър д-р Стоян Данев, като оставил за храна един чувал брашно и един тулум сирене, с условие, като си свърши работата в кръчмата, да го изпраща на българското училище в с. Дивдядово. Там той в продължение на 4 месеци се научил да чете и пише и да смята. След недълго време той напуснал господаря си и отишъл в с. Смядово, гдето старите го условили за даскал. Като такъв той бил само няколко месеца. Той напуснал тая служба, понеже се виждал за неспособен и още млад се заловил за търговия: кръчмар, бакалин и препродавал свине в Шумен. В с. Смядово в 1854 г. се оженил за майка ми още само петнадесетгодишна, която му родила на 18 годишна възраст момче, а на 20 годишна възраст мен. В Смядово те прекарвали 1865 г. и по настояване на майка ми, която не искала да остави децата си в село преместили се в гр. Шумен. Тук той си построил двуетажна нова къща и се заловил за търговия, като си отворил манифактурен

дюкян. Щастието му помогнало и не след дълго време захванал да ходи по няколко пъти в годината за стока в Цариград, така че Освобождението заварило един от първите търговци в Шумен. Майка ми е родила още пет деца, и в 1872 год. почина от родилна треска.

Като навърших 6 години баща ми ме записа ученик в Долномахлянското взаимно училище при учителя педагог Илия Р. Блъсков.

Първото ми учение започна в 1866 с песокницата. Тя е една дълга огладена дъска, закрепена на целия чин, прикрепена от страните с тесни преградки, посипана с дребен пясък. Един у

Един ученик отсреща пред учениците като сложи на черната дъска една буква извиква: внимание, пишете буквата А или някоя друга буква. Наредените деца с показалеца пишат буква на пясъка, показват я, като след прегледа се изтрива и продължават с другите букви. По този начин се изучаваха знаците на азбуката и на цифрите.

Аз бях левичар и пишех с лявата ръка. Учителят Блъсков като забележи това, за да ме научи да пиша с дясната ръка, колчем минеше край мен, ако пиша с лявата ръка, ще ме удари с пръчката, и по този начин се навикнах да пиша с дясната.

Обучение и дисциплина

Изучаването на азбуката и цифрите продължи известно време, след което ме преместиха на полукръзите, гдето на написани таблици, се изучаваше свързването на една съгласна с гласна буква, като ба, бе, би, бо, бу, бю, бя и т.нататък. След това свързването на сричките, на думите, на изречението, а най-последната таблица с изучаването на молитвата Отче наш.

През първата учебна година, между многото дисциплинарни наказания, наложени на немирните и непослушни ученици, наложеното на един ученик ме силно потресе. То беше следното: Незная по каква вина, един ученик бе почернен по лицето с мастило и оставен да стои прав на издигнатата платформа пред класната стая. В 12 ч. на излизане от стаята, той беше поставен пред входната врата и беше заповядано от учителя при излизане, всеки ученик трябваше да го заплюе. След това двама ученици го закараха като арестант у дома ум. Други наказания имаше затваряне в хамбара и биене по ръце и задника, поставяне на колене, оставяне без храна и стоене на един крак.

Учебните занятия прекарвахме цял ден в училище. На обяд там се хранехме и до 2 ч. прекарвахме времето в спане, а след това занятия до 4 ч. и в разни детски игри.

През летните горещини ни изкарвахме на полето, гдето прекарвахме целия ден в игри. Това се наричаше „Отиваме на Равна”. Там се играеха разни игри като например прескачане на ..., челик, учуртма, въже.

За поведението на учениците, училищната власт се интересуваше и вън от училището: всяка събота назначени от училищната власт ученици посещаваха домовете на учениците да съберат сведения за поведението им в дома и на улицата. Това се докладваше на съответните учители и се налагаха известни наказания на провинилите се ученици.

Следната година ми дадоха да уча *Рибен буквар*. Това ставаше под ръководството на даскал Станю.

През тази година освен буквара учихме смятане на плоча, само четирите действия и изучаване на славянска азбука. За поощрение към успех и благонаравие, отличилите се ученици в успех и поведение получаваха отлични знаци – на дебела хартия, изрязани кръстенца. Те служеха в края на месеца за откупуване на бележките по поведение и за недобрите показани успехи. Ако след откупа останат няколко, се прибираха от учителя като се заплащаха с няколко бели листа и моливи.

Третата и четвъртата години ни взе учителя Тодор Байчев. При него учихме смятане, четене, граматика, часослов и писане. Освен това бяха избрани няколко ученици, между които бях и аз; Всяка събота след обяд ни прибираха да пеем черковни песни, и във време на вечерня, а също и в неделни дни отивахме в църква при певеца да каперваме когато той пее във време на служба. Поред четяхме апостола. След божествената служба, баща ми, който редовно ходеше на църква, ме вземаше и завеждаше в читалището, гдето събраните граждани слушаха когато Блъсков чете навън българските вестници, изпращани от Цариград.

Така прекарах 4 години в Долномахлянското взаимно училище.

Следната година се преместих в класното училище и постъпих в пригответелния клас. Курсът в това училище беше шест години. Там се изучаваха почти всички общообразователни дисциплини в ограничен вид. Вътрешният ред в училището представляваше едно репетитско учебно заведение, гдето цареше строга дисциплина и вискателност от страна на учителите в изучаване на преподаваните от тях предмети, като се употребяваха разни телесни наказания спрямо много мързеливите и немирни ученици.

Понеже беше заведен ред, всякой празничен и неделен след литургия да се държат в училище сказки на гражданите от учениците, които изпяваха по няколко песни, учителят Харалан Ангелов имаше грижата да съставява песните и да урежда хора. Между многосъдържателните песни, една от тях помня много добре. Тя е:

Песен на младостта

Прекраснай младост, и пълна с прелести
Как с радост, драга весело ми е
Тя ден и ноц цъфти
За нея всичко й е цвят
Света е рай блажен
Градина с сладки плодове
Живота майски ден.

Но освен учебните занятия, водени от учителите, за повдигане духа на българското гражданство те образуваха оркестри и даваха вечеринки, а също и представления. Първата пиеса, която се даде беше: Геновева, а след това Иванко убиец, Нещастна фамилия, Крум страшний и др.

Учебните занятия вървяха редовно до 1875 г., които се объркаха по следната причина В Шумен живееше една бригада французи инженери, които приготвяха плана за построяване на ж.п. линия Каспичан-Шумен-Карнобат. Една от сестрите на учителя Димитър Константинов, която владееше добре френски език се запознала с одного от тия инженери. Тя се влюбила и решила да се вземат. В деня на сватбата, учителя Панайот Волов държа реч против тая женитба, че става между една православна девица и един католик, та вечерта при взимане на булката от пред къщата се събра много народ да протестира и да спре извършване на венчавката. Работата стигна до там, че трябваше да се намеси властта за потушаване на безредиците. Народът се разпръсна и се въведе ред в града, но властта даде на това движение революционен характер. На другия ден заловиха елита на шуменската младеж на брой 15 души, между които бяха учителите Добри Войников и Неделчо Попов, които подбуждаха младежите, осъжда ги, а останалите бяха избягали по-рано. Панайот Волов, Петър Енчев, Тодор Джебаров и Харалан Ангелов арестува и изпрати в гр. Русе на съд пред военен съд. Понеже ...трая цяла година, учебните занятия бяха много нередовни, та учебната година се прекара нередовно и недоизкарано. А понеже 1876 год. започнаха въстанията, учебните занятия вървяха много по-нередовно, докато най-последно училището в 1877 г. беше затворено.

През това разбъркано време, баща ми ме прибра в дюкяна и приготвяваше да бъда търговец.

През всичкото време на моето ученичество, а особено през това разбъркано време, баща ми не ме отделяше от дюкяна освен през учебните часове: сутрин аз отварях дюкяна, на обяд му носех храна от дома и вечер аз затварях дюкяна и занасях чантата у дома. Само празничен и неделен ден бях свободен да си поиграя с връстниците и съучениците си.

През годините 1877/1878 шуменци българи прекараха много зле. Едно, като се започна войната града се напълни с бежанци от Ескиджумайско, Разградско, Върбишко, Търновско и Новопазарско, които като попълниха всички къщи, из улиците останаха с добитъка си да прекарат тежката зима на открито, от които малко уцеляха и друго, на няколко пъти турците от града се канеха да ги колят, та трябваше да прекарваме по цели нощи в тревога и очакване да ни нападнат и изколят. Това не стана благодарение на главнокомандващия на войската и на каймакамина. Близък роднина на Великия везир, които му съобщаваха за намерението на турците, той ги заплашваше, че ако и с позволят да сторят това, ще заповяда да бомбардират турската махала.

Както е известно, освободителната война започна през месец април 1877 год. и трая до февруари 1878 год. След сключването на Санстфанския мир, в цяла България бяха влезли руски войски, освен в Шумен, който като военен център, съгласно договора, трябваше турците да изнесат всичките си военни материали и чак тогава да го предадат. Ето затова в Шумен русите влязоха през месец юли 1878 г.

С влизането на руските войски в града и освобождението му възторга и радостта на българите като се видяха свободни бяха толкова големи, че не е възможно да се опише с перо. Градът ехтеше от викове, песни, гайди и цигулки. Това продължи седмици по ред, като всички се предадоха на веселба до самозабрава.

След уталожване на духовете беше назначена милиция от българи, която да пази реда в града, а същевременно захванаха да се нареждат разните държавни учреждения. Помня добре, че за съдии бяха назначени търговци, хора полуграмотни, същото беше с другите учреждения. Аз напуснах бащиния си дюкян и постъпих писар в Окръжния съд, гдето прекарах до м. май 189 год., когато заминах за гр. Русе и постъпих телеграфист при русенската телеграфна станция. За изучаване на занаята, началника на станцията ме прати при Георги Бръчков, който завеждаше телеграфната станция при гара Русе. Там в продължение на две месеца, аз изучих манипулирането на апарата и бях изпратен да работя на линията Русе-София със заплата 18 рубли. Това продължи до м. септември когато мене заедно с други четирима телеграфисти ни преместиха в София.

При първото ми влизане в София, града ми направи много лошо впечатление с неговите кални и тесни улици, а също и с нейните ниски и полусрутени къщурки. Голямата площ при църквата Св. Неделя, гдето ставаше пазаря беше покрита с боклуци и животински изпражнения. Хотела не видях, но в търговска улица имаше два хана, дето спряхме докато си намерим квартира. Телеграфната станция беше в сегашната Алабинска улица, на същото място, гдето се помещава министерството на търговията, състояща се от 3 или 4 стаички. Първото народно

събрание се помещаваше в една джамия на ъгъла на ул. Алабинска срещу народната банка и ул. Лега.

С пристигането ми в града, още на другия ден се явих в станцията и началника ме постави да работя на апарата София-Русе. Смяната на дежурствата ставаше през ден, та службата беше много трудна, но като млади не усещаме мъката ни, работихме усърдно. Легла за нощна почивка нямаше, та спяхме седнали на стол и подпрени на апаратната маса, или легнали на земята. Спомням си, като се откри първото народно събрание, понеже консерваторите бяха на власт, а либералите начело на Стамболов, Пето Каравелов и дядо Славейков искаха да вземат властта, дядо Славейков дойде една вечер в станцията да ни увещава да му съобщаваме телеграмите, които се изпращаха от провинцията за правителството. Аз се противопоставих на това негово искане, като деяние незаконно и той не настоя повече.

Понеже заплатата ни беше много малка, само 18 рубли месечно, ние телеграфистите в София решихме да направим постъпки пред народното събрание за увеличение на заплатата ни. Но предварително трябваше да вземем съгласието на телеграфистите в провинцията, та молбата да стане колективна. Това стана много лесно, защото вечер когато намаля работата, оставахме по-свободни, та ние в София съставихме една молба, като описахме голямата трудност на службата възнаградена с мизерна заплата. Тази молба я протелеграфирахме на всичките телеграфисти в провинцията и след ката получихме тяхното съгласие, написахме я на чисто и я изпратихме да бъде подписана от тях. Това стана много бързо и като я получих я подадохме чрез телеграфиста в събранието на председателя. Молбата беше разгледана и народните представители решиха, вместо увеличения на заплатата, да ангажират за станции по-големи здания, гдето да живеем.

Така вървя службата ми без никакви пречки до 1 март 1880 год.

Както се знае, на 1 март 1880 год. стана покушение на Руския император Александър I, нашия освободител в гр. Париж, който по едно чудо се спасил. По този случай всичките консули получиха телеграми за случката, които отишли да поздравят руския консул за щастливото освобождение на императора. Обаче телеграмата на руския консул беше забавена с 1-2 часа, защото предадена ми от Русе беше несъдържателна, та трябваше да искам, на няколко пъти да ми се предаде съдържателна. Понеже Русе и Букурещ не можаха да сторят това, поисках да ми дадат Кишинев, и т там получих телеграма каквато трябваше да бъде, след което бе изпратена на консула. Това закъснение много разстроило консула който с Директора Головин дойде в станцията да разбере причината за това закъснение. Аз обясних на директора коя е причината, но консула в ядът си пред мен предложи на директора да бъде натирен, като ме прати на някоя друга станция. Директорът макар да виждаше че в случая съм невинен, н за да задоволи прищявката на консула, още там ми каза „Вий Петров [така се именувах тогава] сте

преместен за началник в Самоковската телеграфна станция. В отговор на това, аз се обърнах към него и му казах: „Г-н директоре-, от днес аз напускам службата”. „Как така”, ми възрази той. „Така” му отговорих аз, тука не е Русия, а България, аз доброволно съм постъпил на служба и доброволно може да я напусна, но за да изпълня вашата заповед, издайте заповед за да замина за местоназначението си, от гдето ще получите моята оставка.

Действително след два или три дена получих новото си назначение и заминах за Самоков.

След като приех станцията, подир няколко дни се запознах и с някои граждани и чиновници, между които беше и околийския управител Тома Пантелеев – един много любезен и с благ характер човек. Като му казах, че ще напускам телеграфната служба, той ми предложи да постъпя при него за подсекретар. Това ме окуражи, и веднага подадох телеграфически оставка, която бе приета и постъпих при него с добра заплата. Скоро след това се запознах с един от учителите при тамошното протестантско училище и захванах да посещавам неделните им служби. От проповедите, които се държаха, аз се видях много слаб в знанията си и това ме накара ме поощри да поискам да уча. Дойде ми на ум за американския Робърт колеж, и веднага писах на баща си, че искам да уча, та да ме прати в Робърт колеж. На телеграмата си отговор не получих, вследствие на което му писах още две писма, но пак не получих отговор. Това ме накара да употребя една хитрина. Една вечер отивам в станцията и понеже близко познат с новия началник, поисках да говоря с Шумен. Това ми се позволи. Повиках София, от гдето се обади на апарата мене познат телеграфист. Помолих го, без да обажда моето име, да иска Шумен. Като се обади Шумен, той ме свърза с Шумен, и аз без да се обаждам кой съм, протелеграфирах на чиновника следното: „Кажете на бащата на Димо Петров, че Димо се записал в Македонската организация и тия дни заминава за Македония”. Това съобщение стреснало баща ми и на другия ден получих телеграма, че ще ме прати да уча.

Като получих телеграмата, прекарах още един месец в Самоков и заминах за София. Това сторих за да изменя дотогавшното прозвище на баща си Петър Смядовски, което бе одобрено от него и от тогава нашата фамилия се именува Смядовски. Там, за мое щастие намерих Тодор Джебаров, който като окръжен управител в Плевен, отишъл по служба в София със собствения си файтон. С него заминах за Плевен, а оттам за Русе, от гдето заминах за Шумен.

До откриване на училището ми се приготви каквото имаше нужда и със сродника си Гани Джебаров в края на м. август заминах за Цариград и постъпих като ученик в Робърт колеж. Събрахме се новациите в една стая, между които беше и Ст. Киров, професор към университета, който като мен беше по-възрастен и напуснал телеграфната служба, с когото се сприятелих и учихме заедно.

В началото учихме само английски и преподавател ни беше професор Ст. Панаретов.

Първите три месеца учението вървеше доста трудно; едно че изучаването на самия език е трудно, понеже правилата за да се научи една дума трябва да се научи как да се пише, как да се произнася и превода ѝ; а второ, моето откъсване от училището за един период от 5 години затъпи мозъка ми, та трябваше с мъка да го развивам. Често казвах на Киров, ако до Коледа не се развие мозъка ми, ще ме дириш в морето, но по никой начин не ще се върна в Шумен. Слава Богу, след ваканцията разведрияването настъпи и почнах да се уча редовно.

И сега, като си спомня, се възхищавам от дисциплината в училището, а се срамувам от това що вършихме в спалнята. Не минаваше вечер да не се борим, та почти всички кревати бяха изкривени. Директорът много пъти идваше в стаята да ни изобличава в дивашкото отнасяне един към друг, но кой слушаше. За нашето усмиряване той употреби едно много радикално средство: през вечер матроната почна да ни събира и прекарвахме един час с нея в духовни песни и четене на нравоучителни разкази и библията. Така полека лека ние се смирихме и след Нова година, като че станахме други момчета – мирни, учтиви и като си спомняхме що сме вършили по-рано се срамувахме от делата си. След занятията научиха ни да играем бейзбол, футбол, крикет и то с учителите, а в неделен ден – в дружеството се събирахме дето по-възрастните и от по-горните класове ученици държаха сказки. Аз държах една сказка – Съдбата на Балканския полуостров. От 11 до 12 часа се държи проповед от някого от професорите. Тъй че цялото предиобедно време прекарвахме ангажирани в дружеството и в слушане на проповеди. След обяд в 2 часа ни събирах на четене на библията и развиване на разни религиозни въпроси, което траеше до 4 ч., след което излизахме да се разходим в близките Бебек, Арнауткьой или Л§Румели Хасира, но в 6 ч. трябваше да бъдем в училището, защото тогава се слагаше вечерята, а от 8 -10 часа на ново сказка от някой професор. Често пъти идеха в училището американци пътешественици из Азия или други краища на света, та те ни държаха проповеди географски за живата на местностите, които са посетили. С една дума през всичкото време бяхме под надзора на професорите си, което подейства силно в облагородяването на нашите източни нрави.

Курсът на училището трае 6 год., в който период се изучават всичките дисциплини само на английски език, предвидени в гимназията с една прибавка в изучаването на предмети, подготвителни за университета§ като напр. Международно право, парламентарен закон, история на философията, търговско право, биология, история на цивилизацията, политическа икономия, запознаване с инженерство и запознаване с литературите на всички славянски народи, а английската литература се изучава основно. Училището има богата библиотека, та в

сряда и събота беше отворена, за да вземаме книги за четене, което помагаше много за обогатяване на познанията ни.

За да привикнем да се изказваме без стеснение, по ред всякой ученик научаваше по нещо та в сряда и събота излиза на естакадата да говори.

Празника на св. Кирил и Методий там се празнуваше много тържествено. Него ден отиваме на българската църква в с. Фенер, от гдето след божествената служба дядо Йосиф ни кани в Ортакьой в ексархията да го посетим. Но особено тържествено прекарахме този празник в 1885 г. по случай 1000 годишнината от смъртта на св. Кирила; отидохме на църква, а от там в с. Еюб, гдето цялата българска колония отпразнува празника много тържествено. А в 1886 г., когато свършвахме нашия клас, Директора ангажира едно параходче и музика и отидохме на остров Принкипо гдето прекарахме празника.

На свършващите ученици Директора дава вечеря, а освен това, семейно с професорите отиват на екскурзия някъде в околностите на града, гдето се прекарва целия ден в игри и забави!

При получаване на дипломите, което става много тържествено, обикновено присъстваха американския посланик, българския пълномощен министър и негово блаженство Ексарх Йосиф.

Обичай е, при раздялата с професорите, всякой свършващ се фотографира и като отиде да се сбогува предлага една своя фотография в замяна на което и той дава своята. При раздялата всякой ще каже по някоя назидателна дума. Спомням си какви добри съвети ми дадоха д-р А. Лонг, които аз с удовлетворение си споменувам.

Учебните занятия в 1885 год. бяха прекъснати за един месец понеже в септември стана съединението на южна и северна България. Директорът д-р Уошбърн, голям българофил, който се интересуваше за нашето положение, ходеше всякой ден при английския посланик Херминг да събере сведения и ни съобщаваше какво става. Сърбите подучени ни обявиха война. Това ни възбуди още повече, та всякой ден ходехме в града да купуваме вестници, за да разберем как върви тя. Интересен е един случай, какво мнение имаха турците за нас в чужбина. В параходчето се запознахме с един турчин полковник. След като ни изслуша как гледаме на положението той се изсмя и каза: Не бойте се момчета, ние турците познаваме вас и сърбите. Вие ще победите, както и стана.

Ние по-възрастните не можехме да стоим хладнокръвно, та поискахме разрешение да заминем за България. Той не се съгласи като не искаше да поеме отговорност, но даде да разберем, че може да заминем без разрешение. така и сторихме. Вечерта се приготвихме и една заран заминахме в града за да разберем кой параход заминава за Варна. Такъв намерихме и се качихме и на другия ден бяхме в Варна.“ [2]

ИЗТОЧНИЦИ

1. Ангелова, Р. Шуменци, възпитаници на цариградски училища (19.-30-те год. на 20. Век). Велико Търново, 2021.
2. Държавен архив Русе, фонд 59, оп. 1, а.е.130, л. 1-21.
3. Димитров, Ст. Димо Смядовски. – Русе, бр. 54, 15 ноем. 1993.
4. Една седмица в Русе, бр. 13, 1994, с. 8.
5. Илчев, И., Пл. Митев. Докосвания до Америка (19.-началото на 20. век). София, 2003.
6. Папуров, С. Димо Смядовски. – Дунавска правда, бр. 247, 22 окт. 1968.
7. Смядовски, П. Предизвикани спомени. Варна, 2004.
8. Смядовски, Ст. Животописание. Съставителство, предговор и бележки Д. Лечев. Шумен, 2001.
9. Събев, О. Просветени на Изток с лъчите на Запада. Българската ученическа колония в Цариград /19-20 в./. София, 2019.
10. Събев, О. Робърт колеж и българите. София, 2015.
11. Танчев, Ив. Българи в американските учебни заведения в Цариград (от Освобождението до началото на ХХ век). – Исторически преглед, 1993, № 3.

REFERENCES

1. Angelova, R. Shumentsi, vazpitanitsi na tsarigradski uchilishta (19.-30-te god. na 20. Vek). Veliko Tarnovo, 2021.
2. Darzhaven arhiv Ruse, fond 59, op. 1, a.e.130, l. 1-21.
3. Dimitrov, St. Dimo Smyadovski. – Ruse, br. 54, 15 noem. 1993.
4. Edna sedmitsa v Ruse, br. 13, 1994, s. 8.
5. Ilchev, I., Pl. Mitev. Dokosvaniya do Amerika (19.-nachaloto na 20. vek). Sofiya, 2003.
6. Papurov, S. Dimo Smyadovski. – Dunavska pravda, br. 247, 22 okt. 1968.
7. Smyadovski, P. Predizvikani spomeni. Varna, 2004.
8. Smyadovski, St. Zhivotoopisanie. Sastavitelstvo, predgovor i belezhki D. Lechev. Shumen, 2001.
9. Sabev, O. Prosveteni na Iztok s lachite na Zapada. Balgarskata uchenicheska koloniya v Tsarigrad /19-20 v./. Sofiya, 2019.
10. Sabev, O. Robart kolezh i balgarite. Sofiya, 2015.
11. Tanchev, Iv. Balgari v amerikanskite uchebni zavedeniya v Tsarigrad (ot Osvozhdenieto do nachaloto na HH vek). – Istoricheski pregled, 1993, № 3.

Информация за автора: Росица Жечкова Ангелова, доктор на науките, професор, Катедра "История и археология", Шуменски университет "Епископ Константин Преславски
Шумен, Република България
rosi_angelova@abv.bg

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа

Information about the author: Rositsa Zh. Angelova, Doctor of Sciences, Professor, Cathedra "History and Archaeology", Shumen University "Bishop Konstantin Preslavsky,
Shumen, Republic of Bulgaria
rosi_angelova@abv.bg

The author has read and approved the final manuscript

Информация об авторе: Росица Жечкова Ангелова, доктор философии, професор, Кафедра "История и археология", Шуменский университет имени епископа Константина Преславского
г. Шумен, Республика Болгария
rosi_angelova@abv.bg

Автор прочитал и одобрил окончательный вариант рукописи

Статья поступила в редакцию / The article was submitted: 23.08.2022

Одобрена после рецензирования и доработки / Approved after reviewing and revision: 20.10.2022

Принята к публикации / Accepted for publication: 27.10.2022

Автор заявляет об отсутствии конфликта интересов / The author declares no conflicts of interests.

© Ангелова Р.Ж. 2022

© «Культурный ландшафт регионов». 2022